

ברכה ליום התיאטרון – 2018

סיימון מק'ברני, בריטניה – שחקן, מחזאי, במאי, ממיסדי ה-"תיאטרון דה קומפליסיטה"

"מייל ומחצה מן החוף הקירנאייקי בצפון לוב נמצא מסתור סלע רחב מימדים. 80 מטר רוחבו ו-20 מטר גובהו. בניב המקומי הוא מכונה האו פתיאה. בבדיקה מדעית ב-1951 התגלה כי במקום התנהלה התיישבות אנושית רציפה בת כ-10,000 שנה לפחות. בין הממצאים נחשף גם חליל עצם המתוארך לתקופה שלפני 40 עד 70,000 שנים. כששמעתי על כך כילד שאלתי את אבי:

'היתה להם מוזיקה?'

הוא חייך אלי:

'כמו לכל הקהילות האנושיות.'

הוא היה יליד ארה"ב, היסטוריון שעסק בעידן הקדם-היסטורי, הראשון שערך חפירות בהאו פתיאה בקירנאייקה.

אני גאה ושמח להיות הנציג האירופי של יום התיאטרון הבינלאומי השנה.

ב-1963, בשעה כשהעולם עמד בצל האיום של מלחמה גרעינית אמר קודמי, המחזאי הדגול ארתור מילר: 'כשאני מתבקש לכתוב בשעה שזרועות הדיפלומטיה והפוליטיקה כה קצרות ורפות, זרועה המעודנת אך לעתים הארוכה של האמנות חייבת לשאת את המשא של מניעת התפרקותה של הקהילייה האנושית.'

משמעותה של המילה 'דרמה' נגזרת מ'דראן' היוונית שהוראתה 'לעשות'... ומקור המונח 'תיאטרון' גם הוא יווני ומשמעותו 'המקום שבו רואים', מקום שבו אנחנו לא רק מסתכלים, אלא שבו אנו רואים, קולטים, מבינים. לפני 2400 שנה פוליקלייטוס תכנן את התיאטרון הגדול באפידאורוס. האקוטסטיקה בחלל פתוח זה, תחת כיפת השמים, המכיל עד 14,000 צופים, היא בגדר נס. הדלקת גפרור במרכז הבמה עשויה להישמע בבירור בכל 14,000 המושבים. כמקובל בכל התיאטראות היווניים, כשהבטת בשחקנים היית רואה גם את הנוף הנשקף מעבר לתיאטרון. היה כאן לא רק מיזוג בו-זמני של מספר מיקומים – הקהילה, התיאטרון והעולם הטבעי – אלא גם האחדה של כל הזמנים. בעוד המחזה הקים לתחייה מיתוסים עתיקים בזמן הווה, היית יכול להשקיף מעל הבמה למה שעתיד להיות עתידך הנצחי. הטבע.

אחת התגליות המרשימות ביותר של שיחזור תיאטרון ה'גלוב' השייקספירי בלונדון קשור אף הוא במה שאתה רואה. עניינה של תגלית זו הוא באור. הבמה והאולם מוארים במידה שווה. השחקנים והקהל יכולים לראות אלה את אלה. תמיד. לאן שלא תביט תראה אנשים. ואחת המסקנות היא שמצב זה מזכיר לנו שחד-שיח של המלט, נאמר, או מקבת איננו רק בגדר הרהור פרטי, אלא דיון ציבורי.

אנו חיים בתקופה שבה קשה לראות בבירור. אנו מוקפים בבידיון יותר מאשר בכל תקופה אחרת בהיסטוריה או בפרה-היסטוריה. ניתן להטיל ספק בכל 'עובדה', כל אנקדוטה עשויה לתבוע שנכיר בה כ'אמת'. במיוחד מופע בידיוני מסוים אחד אופף אתנו ללא הרף. זה השואף להפריד בינינו. להרחיק אותנו מהאמת. וזה מזה. לשכנע אותנו שאנחנו נבדלים. אנשים מאנשים. נשים מגברים. בני אדם מהטבע.

אבל בה במידה שאנו חיים בעידן של הפרדה, של פרגמנטציה, אנו חיים גם בעידן של תנועה אדירה. יותר מבכל תקופה אחרת בהיסטוריה, בני אדם נמצאים בתנועה: לעתים קרובות בורחים; הולכים, שוחים אם אין ברירה, מהגרים; על פני התבל כולה. וזו רק ההתחלה. התגובה היא, כפי שאנו יודעים, סגירת גבולות. הקמת חומות. מידור. בידוד. אנו חיים בעידן של סדר עולם רודני, שבו האדישות היא המטבע העובר לסוחר והתקווה היא סחורה מוברחת. וחלק מהרודנות הוא הפיקוח לא רק על החלל, אלא גם על הזמן.

הזמן בו אנו חיים מתעלם מן ההווה. הוא מתמקד בעבר הקרוב ובעתיד הנראה לעין. את זה אין לי. אני אקנה את זה. ברגע שקניתי את זה, אני חייב להשיג את ה...דבר הבא. העבר הרחוק נמחק. העתיד חסר משמעות.

רבים בקרבנו אומרים שהתיאטרון לא מסוגל לשנות דבר מכל אלה. אבל התיאטרון לא ייעלם. כי התיאטרון הוא אתר, אני מתפתה לומר – עיר מקלט. שבו בני אדם מתכנסים וכהרף עין יוצרים קהילות. כפי שעשינו מאז ומתמיד. כל התיאטראות הם בגודלן של הקהילות האנושיות הראשונות בין 50 ל- 14,000 נפשות. בין שיירת נוודים לשליש מגודל אוכלוסייתה של אתונה העתיקה.

ומשום שתיאטרון קיים רק בהווה, הוא מאתגר גם תפיסה הרת-אסון זו של הזמן. נושאו של התיאטרון הוא תמיד הרגע העכשווי. משמעויותיו נבנות בשיתוף פעולה בין המבצע לבין הקהל. לא רק כאן, אלא עכשיו. ללא פעולתו של המבצע הקהל לא יכול להאמין. בלא אמונתו של הקהל המופע ילקה בחסר. אנחנו צוחקים באותו רגע. אנחנו מתרגשים. אנחנו עוצרים נשימתנו או המומים ודוממים. וברגע זה, באמצעות הדרמה, אנחנו מגלים אותה אמת עמוקה מכל: שמה שחשבנו לבידול הפרטי ביותר בינינו כפרטים, תחום התודעה האינדיבידואלית שלנו, הוא גם חסר גבול. הוא משהו שאנחנו חולקים.

והם לא מסוגלים לעצור אותנו. אנחנו נחזור ונפיע מדי לילה. בכל לילה שחקנים וקהלים יתכנסו יחד, ואותו מחזה יועלה שוב. כי כפי שאמר ג'ון ברגר: 'עמוק במהותו של התיאטרון טבועה התחושה של חזרה פולחנית', ולכן הוא היה תמיד אמנות המנושלים, אשר משום שעולמנו מתפרק, היא מה שאנחנו, כולנו. בכל מקום שבו יש מבצעים וקהלים ישובו ויסופרו סיפורים שאותם לא ניתן לספר בשום מקום אחר, בין אם בבתי האופרה ובתיאטראות של הכרכים הגדולים שלנו, ובין אם במחנות העקורים והפליטים בצפון לוב ובכל העולם. אנחנו נהיה תמיד מאוחדים, כקהילה, בעשייה המחזורית הזאת.

ואילו היינו באפידאורוס היינו יכולים להרים את מבטנו ולראות כיצד אנחנו חולקים חוויה זו עם הטבע המקיף אותנו. היינו מבינים שאנו תמיד חלק מטבע זה ושאיננו יכולים להימלט ממנו ממש כשם שאיננו יכולים להימלט מהיקום. אילו היינו ב'גלוב' היינו יכולים לראות כיצד שאלות פרטיות לכאורה מוצגות לכולנו. ואילו יכולנו לאחוז בחליל הקירנאייקי מלפני 40,000 שנה, היינו מבינים שהעבר וההווה אינם ניתנים להפרדה, ושרודנים ודמגוגים לא יצליחו לנתק את שלשלת הקהילה האנושית."

מאנגלית: גד קינר-קיסניגר, נשיא המרכז הישראלי של ה-ITI, וראש ועדת המחזאים הבינלאומית (IPF)

